

«Η Επιβολή ποινής στους δράστες για παραβίαση της νομοθεσίας περί ναρκωτικών, η νομοθετική πολιτική και η δικαστηριακή πράξη στην Νοτιοανατολική Ευρώπη.»

Το παρόν σημείωμα αναφέρεται συνοπτικά στα αποτελέσματα μιας εμπειρικής έρευνας η οποία διεξήχθη από την Εταιρεία Διογένης για τη διερεύνηση της νομοθετικής πολιτικής και της δικαστηριακής πρακτικής σε σχέση με τις περί τα ναρκωτικά αξιόποινες πράξεις στις χώρες της Νοτιοανατολικής Ευρώπης. Η έρευνα πραγματοποιήθηκε από τα μέσα του 2013 και μέχρι τις αρχές του 2014 από ερευνητές που προέρχονταν τόσο από τις ΜΚΟ όσο και από το ακαδημαϊκό χώρο, και ο στόχος της ήταν να διερευνήσει τα υπάρχοντα νομοθετικά πλαίσια και τις τελευταίες νομοθετικές μεταβολές. Να αναλύσει δικαστικές υποθέσεις για παραβίαση της σχετικής νομοθεσίας για τα ναρκωτικά, προκειμένου να διαπιστωθεί τελικά αν είναι δυνατό να επιλυθεί το πρόβλημα των ναρκωτικών διαμέσου της κατασταλτικής προσέγγισης. Οι χώρες που συμμετείχαν στην έρευνα ήταν η Βοσνία και Ερζεγοβίνη, η Βουλγαρία, η Ελλάδα, η Κροατία, το Μαυροβούνιο, η Πρώην Γιουγκοσλαβική Δημοκρατία της Μακεδονίας, η Ρουμανία, η Σερβία και η Σλοβενία.

Μεταξύ άλλων στο πλαίσιο της έρευνας ερευνήθηκαν 50 κατά προσέγγιση αποφάσεις δευτεροβάθμιων δικαστηρίων των χωρών αυτών που εκδόθηκαν την τριετία 2009-2012. Η ανάλυση έδειξε πως στις περισσότερες χώρες της Νοτιοανατολικής Ευρώπης, οι χρήστες ναρκωτικών ουσιών αποτελούν ένα αξιοσημείωτο ποσοστό των καταδικασθέντων ατόμων. Η στατιστική αναλογία μεταξύ των διαφορετικών ποινικών αδικημάτων που προβλέπονται στις νομοθεσίες περί ναρκωτικών στις χώρες που συμμετείχαν στην έρευνα είναι σχεδόν ίδια στην Βοσνία και Ερζεγοβίνη και στην Πρώην Γιουγκοσλαβική Δημοκρατία της Μακεδονίας.

Σημαντικές ομοιότητες ως προς τα είδη των τελούμενων αδικημάτων προέκυψαν και μεταξύ της Κροατίας, του Μαυροβουνίου, της Σερβίας και της Σλοβενίας. Η πλειονότητα των δραστών διώκεται και καταδικάζεται για το αδίκημα της κατοχής ναρκωτικών για προσωπική χρήση. Τα ποσοστά του συγκεκριμένου αδικήματος είναι εν γένει ένα από τα υψηλότερα στις εγκληματολογικές στατιστικές των δικαστηρίων, γεγονός που τείνει να επιβεβαιώσει πως το σύστημα ποινικής δικαιοσύνης στις χώρες της Νοτιοανατολικής Ευρώπης είναι ιδιαίτερος επιβαρυνμένο εξαιτίας της ποινικής αντιμετώπισης της συγκεκριμένης πράξης. Κατά συνέπεια, τα τελευταία χρόνια, διάφορα μέτρα έχουν ληφθεί από τις κυβερνήσεις, προκειμένου να μειωθεί ο αριθμός των υποθέσεων για κατοχή για προσωπική χρήση που φτάνουν τελικά στις δικαστικές αίθουσες. Επιπροσθέτως, καταγράφεται πως η συντριπτική πλειονότητα όσων παρασκευάζουν ή καλλιεργούν ναρκωτικές ουσίες είναι εξαρτημένοι χρήστες που καλλιεργούν κάνναβη για δική τους χρήση ή με κάποιον άλλο τρόπο παρασκευάζουν ναρκωτικά για να τα χρησιμοποιήσουν για τον εαυτό τους.

Τα στατιστικά δεδομένα επίσης έδειξαν πως για το αδίκημα της εμπορίας ναρκωτικών καταδικάζεται ένας σημαντικά μικρότερος αριθμός δραστών που αντιπροσωπεύει ένα εξίσου μικρό ποσοστό μεταξύ των γενικών εγκληματολογικών στατιστικών (1,6% στην Βουλγαρία και την Κροατία, 3,76% στην Ελλάδα). Σχεδόν σε όλες τις χώρες που συμμετείχαν στην έρευνα, οι καταδικασθέντες δράστες τιμωρούνται, στην πλειονότητά τους, με ποινή φυλάκισης έως 3 χρόνια. Επίσης, για την συντριπτική πλειονότητα των καταδικασθέντων το δικαστήριο διατάσσει την αναστολή της ποινής. Στην Κροατία, το ποσοστό αυτό ανέρχεται σε 48,6% των καταδικαστικών αποφάσεων την δεκαετία μεταξύ 2002 και 2012. Ανάλογο φαινόμενο παρατηρείται και στην Ελλάδα, όπου το ποσοστό αυτό ανέρχεται σε 52,7%, και στη Σλοβενία όπου ανέρχεται σε 57,4%. Από την άλλη, στη Βουλγαρία, πολύ συχνά, ως εναλλακτικό της φυλάκισης μέτρο επιβάλλεται πρόστιμο.

Όταν κρίνεται και αποφασίζεται το είδος και το ύψος της ποινής που πρόκειται να επιβληθεί σε ένα δράστη, οι δικαστές λαμβάνουν υπόψη τους μια ποικίλη γκάμα εγκληματολογικών παραγόντων οι οποίοι σχετίζονται τόσο με τον δράστη όσο και με το ίδιο το αδίκημα. Η έρευνα έδειξε πως σε όλες τις χώρες που συμμετείχαν, βασική προϋπόθεση για την αναστολή της επιβαλλόμενης ποινής ήταν η απουσία προηγούμενης καταδίκης, ενώ στην πλειονότητα των υποθέσεων, τα δικαστήρια επέβαλλαν ποινές που κινούνται γύρω από το νομοθετικό κατώτερο όριο ή στο ένα τρίτο του πλαισίου μεταξύ του ελαχίστου και του μεγίστου ορίου που προβλέπεται από το νόμο για τα περί ναρκωτικά αδικήματα.

Από την έρευνα προέκυψε ακόμη πως η τιμωρητική πολιτική των δικαστηρίων των χωρών της Νοτιοανατολικής Ευρώπης διαφοροποιείται και δεν ακολουθεί κατά κανόνα τις αντίστοιχες νομοθετικές προβλέψεις και αλλαγές. Πέραν του γεγονότος πως τα δικαστήρια περιορίζονται στο 30% του πλαισίου ποινής ή τείνουν να «σπάσουν» το κατώτατο όριο με την αναγνώριση ελαφρυντικών περιστάσεων, το ενδιαφέρον αυτό συμπέρασμα προκύπτει όταν εξετάζει κανείς την τάση στην επιβολή ποινών μετά από μια κρίσιμη νομοθετική αλλαγή. Αν και περιορισμένο, το δείγμα της έρευνας έδειξε ότι ακόμη και όταν αυξάνεται το τιμωρητικό πλαίσιο ποινής στο νόμο, τα δικαστήρια δεν έχουν την τάση να ακολουθήσουν αυτή την μεταβολή. Αντίστοιχα, και όταν η νομοθετική μεταβολή αφορά στη μείωση των ορίων των προβλεπόμενων ποινών.

Σύμφωνα με τα συμπεράσματα της έρευνας – και όπως μάλλον αναμενόταν – η συντριπτική πλειοψηφία των δραστών είναι άντρες. Μικρή διαφοροποίηση στα στατιστικά δεδομένα εντοπίζεται στη Ρουμανία όπου στο υπό διερεύνηση δείγμα των δικαστικών αποφάσεων, το 24% ήταν γυναίκες δράστες. Τα στοιχεία σε σχέση με την ηλικία των δραστών δείχνουν πως η πλειονότητά αυτών βρίσκεται στην ηλικία μεταξύ 20 και 30 ετών, και ακολουθεί η ηλικιακή ομάδα μεταξύ 30 και 40 ετών (ποσοστό 32,4%). Τα αδικήματα της νομοθεσίας περί ναρκωτικών επομένως τελούνται από τους εγκληματικά πιο ενεργούς ηλικιακά πληθυσμούς, καθώς απαιτούν ενεργητικότητα και σχεδιασμό που απαντάται περισσότερο σε αυτές τις ηλικίες. Ένα σημαντικό ποσοστό των δραστών έχουν απολυτήριο λυκείου – με εξαίρεση τη Ρουμανία – και είναι άνεργοι. Στην πλειονότητά τους, επίσης, οι δράστες της συγκεκριμένης κατηγορίας εγκλημάτων είναι άγαμοι και χωρίς τέκνα.

Η ανάλυση των ερευνητικών δεδομένων έδειξε πως υπάρχει μια ουσιαστική ασυμφωνία μεταξύ της νομοθετικής και της δικαστηριακής τιμωρητικής πολιτικής προς τους δράστες αδικημάτων της νομοθεσίας περί ναρκωτικών στη Νοτιοανατολική Ευρώπη. Ενώ τα νομοθετικά μέτρα προσανατολίζονται προς την προστασία τη δημόσιας υγείας, την έντονη εγκληματοποίηση των συμπεριφορών που σχετίζονται με τα ναρκωτικά και ιδιαίτερως την αυστηρή ποινική τιμωρία, η δικαστηριακή πρακτική τείνει να αντιμετωπίζει τους δράστες ως άτομα που χρήζουν θεραπείας, κρίνοντας την αξιόποινη συμπεριφορά τους ως το αποτέλεσμα που επηρεάζεται από ειδικές συνθήκες και παράγοντες. Από την ανάλυση των υποθέσεων του ερευνητικού δείγματος σε κάποιες από τις χώρες της Νοτιοανατολικής Ευρώπης προκύπτει πως τα δικαστήρια δεν ακολουθούν τις αλλαγές που επιδιώκονται μέσω της νομοθετικής τιμωρητικής πολιτικής και ακολουθούν μια τάση που συχνά έχει επικριθεί ως ήπια. Επιπροσθέτως, παρατηρήθηκε στο δείγμα μια ομοιογένεια ως προς τις επιβαλλόμενες ποινές και την αναγνώριση των επιβαρυντικών και των ελαφρυντικών περιστάσεων, δημιουργώντας αμφιβολίες για την εφαρμογή των αρχών της αναλογικότητας και της ισότητας απέναντι στο νόμο.

Ωστόσο, παρά τους παραπάνω περιορισμούς, στις περισσότερες χώρες της Νοτιοανατολικής Ευρώπης, η δικαστηριακή αυτή πρακτική έχει ανοίξει μια δημόσια συζήτηση για την καταλληλότητα της υφιστάμενης νομοθετικής πολιτικής για τα ναρκωτικά. Η ανάλυση της δικαστηριακής πρακτικής σε συνδυασμό με τις πρόσφατες νομοθετικές τροποποιήσεις επιβεβαιώνει πως τα μέτρα που προωθούν τη μείωση της βλάβης σε βάρος των παλαιότερων μέτρων που τίθενται στο περιθώριο, έχουν σταδιακά εισαχθεί στο σύστημα ποινικής δικαιοσύνης. Μια σημαντική μείωση του πλαισίου των ποινών στην Ελλάδα και στη Ρουμανία, καθώς και η αποποινικοποίηση

της κατοχής ναρκωτικών στην Κροατία και στο κρατίδιο Brcko της Βοσνίας και Ερζεγοβίνης αποτελούν χαρακτηριστικά παραδείγματα αυτών των νέων πολιτικών.

Η έρευνα κατέδειξε με σαφήνεια πως υπάρχει ανάγκη για περαιτέρω επανεξέταση της ποινικής νομοθεσίας με έμφαση στα μέτρα που εκτρέπουν από τη φυλακή τους δράστες που διέπραξαν μικρότερης βαρύτητας αξιόποινες πράξεις. Έχοντας αυτό υπόψη, οι προϋποθέσεις για την επιβολή θεραπευτικών μέτρων θα έπρεπε να τροποποιηθούν ώστε να περιλαμβάνουν εναλλακτικά της φυλάκισης μέτρα για όσους βρίσκονται σε θεραπεία. Γενικότερα, η τάση για μια λιγότερο τιμωρητική και περισσότερο θεραπευτική πρακτική χρειάζεται περαιτέρω να ενισχυθεί.

Ένα αποτελεσματικό σύστημα παρακολούθησης των νέων εναλλακτικών μέτρων θα ήταν σκόπιμο να δημιουργηθεί στην Νοτιοανατολική Ευρώπη, καθώς και να δοθεί έμφαση στην επιμόρφωση των δικαστών, των εισαγγελέων και των αστυνομικών. Σκόπιμη οπωσδήποτε θα ήταν και η ενίσχυση της έρευνας στο πεδίο, προκειμένου να προκύψουν τα στοιχεία για μια εις βάθος ανάλυση του συστήματος ποινικής δικαιοσύνης ως προς τα αδικήματα που αφορούν τα ναρκωτικά.